

Eski Konya Gölü'nün İlk Yerleşmelere Etkileri

Tahsin Tapur*

Özet

Eski Konya Gölü, İç Anadolu Bölgesi'nde; Konya, Çumra, Karaman, Ereğli ve Karapınar ovalarını içine alan Büyük Konya Kapalı Havzası'nda yer almaktadır. Pleistosen'in plüviyal şartları neticesinde meydana gelmiş olan gölün ortalama derinliği 15-20 m. civarındadır. Göl, Pleistosen'den itibaren özellikle Holosen'de iklimdeki kuraklaşma neticesinde tedrici olarak çekilmeye başlamıştır. Bu kuraklaşma hala günümüzde de devam etmektedir.

İlk insanların yerleşim yerlerinin büyük bir kısmı o dönemde kurumuş ve kurumakta olan göllerin kıyılarında ve su ihtiyacının kolay sağlandığı birikinti konilerinde kuruldukları görülmektedir. Konya Havzasında; Çatalhöyük, Can Hasan, Yollarbaşı höyüğü, Sırçalı höyüğü, Alibeyhöyüğü gibi pek çok höyük yerleşmeleri bu gölün kenarına kurulmuştur.

Konya çevresinde bulunan neolitik, kalkolitik ve tunç çağı höyük yerleşmelerinde Hititler, Frigler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler, Romalılar'a ait izler vardır. Ayrıca son dönemlere ait yerleşimlerin bir kısmı da höyükler üzerinde ve çevresinde kuruludur.

Anahtar Kelimeler: Eski Konya Gölü, Höyük, Çatalhöyük, İlk Yerleşmeler.

Abstract

Ancient Konya Lake is placed in Konya Closed Basin in Middle Anatolian Region that consists of Konya, Çumra, Karaman, Ereğli, Karapınar plains. The average depth of the lake which occurred in pluvial conditions of Pleistocene is 15-20 metres. The level of the lake's water has begun to decrease by the drought till Pleistocene to especially Holocene. This drought is still going on at present.

It is seen that most of the first settlements are settled near the dried and getting dried lakes in alluvial cones in order to provide water easily. In Konya basin; many tumulus habitation like Çatalhöyük, Can Hasan, Yollarbaşı tumulus, Sırçalı tumulus, Alibeyhöyük are settled near this lake.

In neolithic, chalcolithic and bronze age tumulus settlements around Konya, there are traces of Hittites, Phrygian, Cimmerians, Lydian, Persians, Romans. Besides, most of the settlements belong to last epoch settled on and around tumulus'.

Key Words: Ancient Konya Lake, Tumulus, Çatalhöyük, First Settlements.

Giriş

Eski Konya Gölü'nün İlk Yerleşmelere Etkileri adlı çalışmanın amacı, Eski Konya Gölü'nün oluşumu, gelişimi ve gölün Konya Havzasındaki ilk yerleşmelere etkilerini inceleyerek yerleşme coğrafyası açısından değerlendirmektir. Çalışmanın hazırlanmasında öncelikle değişik dönemlerde çalışma alanı ve çevresinde arazi çalışmaları ve gözlemler yapılmıştır. Özellikle

* Dr. Arş. Gör., S.Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı.
ttapur@hotmail.com

göle ait izlerin yoğun olduğu pasif falez alanları ve çekilme safhalarını gösteren yerlerde gerekli arazi çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra gerek araziden elde edilen veriler gerekse ilgili literatür çalışmaları yorumlanarak Eski Konya Gölü'nün ilk yerleşmeleri etkileri konusu coğrafi açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Eski Konya Gölü, İç Anadolu Bölgesi'nde 37°-38° kuzey enlemleri ile 32°-34° doğu boylamları arasında, Konya, Çumra, Karaman, Ereğli ve Karapınar ovalarını içine alan Büyük Konya Kapalı Havzası içinde gelişmiştir. Konya Havzası fiziki coğrafya özellikleri açısından büyük bir kısmı sade görünümlü, etrafı dağlarla büyük ölçüde çevrilidir. Havza'yı batıda, Erenler Dağı; güneyde, Orta Toros Dağlarının kuzey kesimleri (Bolkar dağları, Hacıbabadağı); doğuda, Niğde-Bor Havzası; kuzeydoğuda, Karacadağ, kuzeyde Bozdağlar ile Obruk Platosu çevrelemektedir. Havzanın orta kesimlerinde Karadağ volkanik kütlesi yer almaktadır (Şekil: 1). Konya havzası ve çevresinde temel formasyonlar olarak Paleozoik, Mesozoik ve Tersiyer formasyonları, bunların üzerinde ise Kuaterner dolguları (Eski Konya Göl Tabanı) yer alır¹.

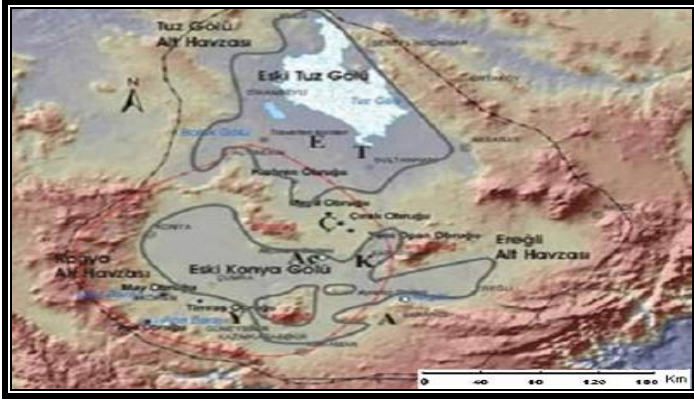
Pleistosen'deki iklim salınımları ile meydana gelen plüviyal şartlar bütün dünyada olduğu gibi, memleketimizde de etkili olmuştur. Buna göre, plüviyal şartların nemli ve yağışlı dönemlerinde çok sayıda gölün seviyesinde yükselmeler meydana gelirken, birçok havza ve çanakta suların birikmesi ile de plüviyal göller oluşmuştur. Fakat tam buzul çağı ve buzul arası dönemdeki yağış ve sıcaklık şartlarına bağlı olarak göl seviyelerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Nemli ve yağışlı dönemlerde göl seviyeleri yükselirken, sıcak ve kurak şartların olduğu buzullar arası dönemde göl seviyeleri çekilmiştir².

---

¹ Ali Selçuk Biricik, Büyük Konya Kapalı Havzası ve Hotamış Gölü. *Türk Coğrafya Dergisi*. Sayı: 27, İstanbul, 1992.

² Oğuz Erol "Konya, Tuzgölü ve Burdur Havzaları'ndaki Plüviyal Göllerin Çekilme Safhalarının Jeomorfolojik Delilleri", *Ank. Ün. D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Derg.* Sayı: 3-4, Ankara, 1971.

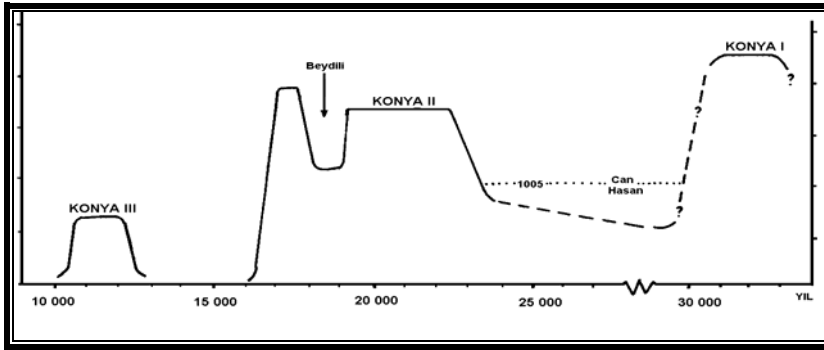

Şekil: 2- Eski Konya Gölü ve çevresinin jeomorfoloji haritası

Bazı araştırmacılara (Roberst, Erol gibi) göre bu dönemde göl, yaklaşık 4340 km²'lik bir alanı kaplamakta olup derinliği ise 15 m. civarındadır. Bu göl, Ca²⁺ ve Mg²⁺ bikarbonatları bakımından zengin, alkalen bir göldü. Ayrıca göl suyunun tuzlu olup olmadığı kesin olarak belli olmamakla, göl alanı ve çevresinde halofit bitkilerin varlığı gölün tuzlu olduğunun en büyük delilidir. Bu tuzluluk muhtemelen 0.5 ve 5.0 gr/lt. arasında değişir. Bu göl seviyesinin 17 000 yıl önce iklimin kuraklaşması ile düştüğünü göstermektedir.

Alt Kıyı Taraçasında (Konya III) ise, göl sedimentleri 1006 m. civarından aşağıya depolanmıştır. Bu dönemde göl birbirinden hafif yükseltideki eşiklerle ayrılan bir kaç parçaya bölünmüştür. Holosen'de görülen seviye değişiklikleri minimum seviyede olup, gölsel sedimentlerin birikimi neredeyse fark edilememektedir. Bu dönemde görülen bu küçük göller, iklimdeki kuraklaşmaya bağlı olarak çekilmiş, geride bir kaç bataklık bırakarak kurumuştur (Şekil:4). Günümüzde de bu kuruma devam etmekte olup, gerek bataklıklar kurumuş ve gerekse yeraltı su seviyeleri büyük ölçüde azalmıştır.

Şekil: 4- Eski Konya Gölü'nün Yükselti Basamaklarına Göre Çekilme Safhaları (Roberst, 1983)

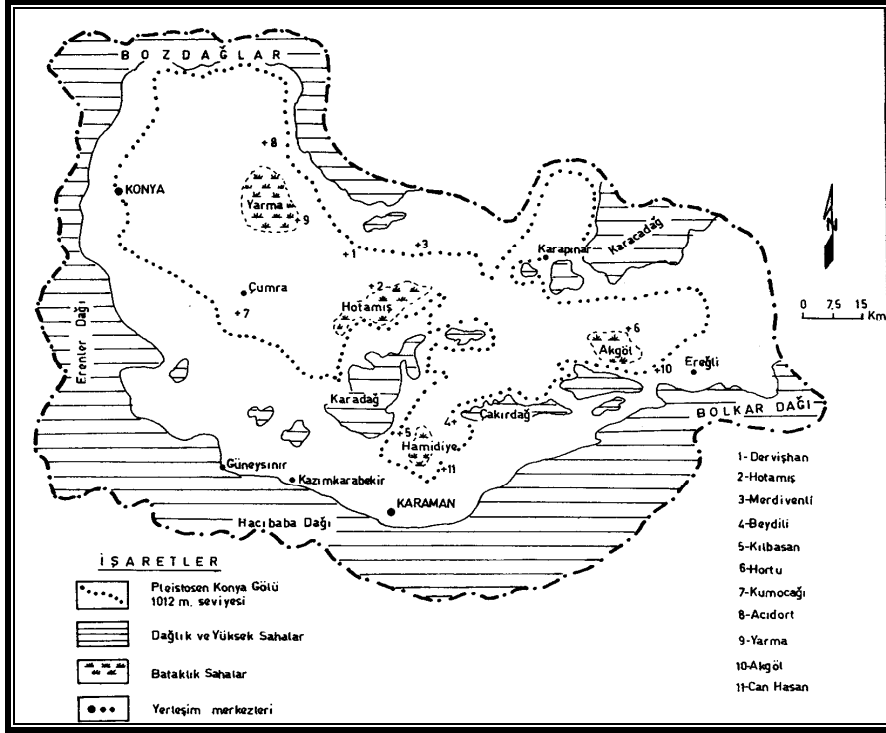
Arazide yapıştığımız çalışmalarda da gördüğümüz gibi Konya, Karaman, Ereğli ve Karapınar Havzaları'nda Plüviyal Konya Gölü'ne ait kıyı izleri, 1020, 1012 ve 1006 m. yükseltilerinde görülmektedir. Bu izler, Havza'nın kuzeyinde yoğun olarak görülürken, güneybatı ve güneyinde nispeten ortadan kalkmıştır. Çünkü bu kısımlar, alçak ve kısmen bir alüvyon düzlüğü halindedir. Ancak havzanın kuzey kesimleri kristalen kalkerlerden müteşekkil olduğu için kıyı izleri pasif falezler şeklinde muhafaza edilmektedir.

Bugün Eski Konya Gölü'nü çevreleyen morfolojik ünitelerin kenarında, pasif falezler, kıyı setleri, kum depoları ve kıyı kordonlarına ait izler yer almaktadır (Foto: 1).

Günümüzde ise, Eski Konya Gölü'nün bakiyeleri olan bataklık sahalar gün geçtikçe azalmaktadır. Çünkü havzada dış kuvvetlerin tesiri ile aşındırma ve biriktirme faaliyetleri devam etmektedir. Bu nedenle dağların kenarında pasif falezler tahrip olduğu gibi bir kısmının üzeri glasi ve birikinti konileri tarafından örtülmüştür. Ayrıca kıyıda kıyı kordonları ve kum setleri, kum ocakları şeklinde işletildiği için bu depolar tahrip edilmektedir. Yine ova tabanında bulunan göl ve bataklık sahalar gerek yüzey sularının azalması gerekse aşırı yeraltı suyu çekimi nedeniyle önemli ölçüde ortadan kalkmıştır. Bunların son bakiyeleri olan Hotamış ve Akgöl (Ereğli) bataklıkları da tamamen ortadan kalkmak üzeredir.

Foto: 1- Bozdağların eteğinde Eski Konya Gölüne ait Pasif Falezler

Şekil: 4- Eski Konya Gölü'nün Sınırları ve Bakiyesi Bataklıklar

Göl bir zamanlar ilk yerleşme kuruluşlarına su kaynağı sağlarken, günümüzde ise bunun tabanında biriken alüvyon malzemeler bu yerleşmelerin bulunduğu yerlerde verimli tarım alanları olarak dikkati çekmektedir. Yani hem göl varken hem de göl kurduktan sonra yine insanlara önemli yararlar sağlamaktadır.

Eski Konya Gölü'nün İlk İnsan Yerleşmelerine Etkileri

İlk insanların yerleşmeleri yönünden plüviyal göller çeşitli önemler arz etmektedirler. İlkçağ insanların büyük bir kısmı o dönemde kurumuş ve kurumakta olan göllerin kumsalları ve kıyılarında, alüvyal ovalarda ve su ihtiyacının kolay sağlandığı birikinti konilerinde yerleştikleri tespit edilmiştir. Konya Havzası'nda Pleistosen Konya Gölü'nün çekilmesine bağlı olarak bazı yerleşim yerleri kurulmuştur⁵.

Bu dönemde kurulan bu höyüklerin çevresi verimli topraklara sahip olduğundan ilkçağ insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için de çok uygun yerlerdi. Çünkü göl kıyısında ve bataklık alanlarda bulunan yabani hayvanları

⁵ Erol, O. 1971. a.g.m.

avlayarak da geçimlerini sağladıkları gibi verimli düzlüklerde küçük çaplı tarımla da uğraşmaktaydılar.

Höyük, çok eski bir yerleşme yerinin zamanla toprakla örtülüp tepe biçimine gelmiş halidir. Höyükler genelde üst üste gelmiş çok evreli yerleşim yeri birikimleridir. 1-40 metre yükseklikte ve 1000-1500 metre genişlikte olurlar. Uygarlıkların araştırılmasında önemli referanslardır. Höyükler, günümüze göre en yakını en üstte olmak üzere eskiye doğru uzanan bir katmanlaşma gösterir⁶.

Konya gölü ve çevresinde bir kısmı doğrudan Eski Konya Gölü kenarında, bir kısmı da gölün çekilmesine bağlı olarak ova tabanında kurulmuş höyük yerleşmeleri bulunmaktadır. Bunlar bu dönemin önemli yerleşmeleri olup, gölün tedrici olarak çekilmesi veya çeşitli bölümlere ayrılmasıyla höyük yerleşmeleri de buna bağlı olarak göl tabanına doğru yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde göl kenarında veya daha sonralara doğru göl tabanında yapılmış olan höyüklerin başlıcaları şunlardır:

Çatalhöyük: Çumra'nın 12 km. kuzeyinde bulunan Çatalhöyük, yörenin Neolitik Çağ'dan itibaren (yaklaşık 9000 yıllık) yerleşime açık olduğunu göstermektedir. Çarşamba Çayı'nın birikinti konisi üzerinde ve Eski Konya Gölü kenarındadır. O dönemde Çatalhöyük'ün güneyinde geniş göl depolarından mevcut verimli düzlükler bulunurken, kuzeyinde ise Eski Konya Gölü hala mevcudiyetini devam ettirmekte idi. Çatal adı, höyüğün farklı yükselteli iki tepesinin çatal şeklini andırmasından gelmektedir.

Foto: 2- İki Höyük'ten Oluşan Çatalhöyük Kazı Alanı ve Çevresindeki Tarım Alanları

⁶ [http://tr.wikipedia.org/wiki/höyük/\(02.05.2009\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/höyük/(02.05.2009)).

Kent özellikleri taşıyan bu ilk yerleşim yeri, 1951 yılında arkeolog James Mellart tarafından keşfedildi. Ayrıntılı inceleme 1958 yılına kadar uzadı. 1961 yılında kazıya başlayabilen J. Mellart, ekibiyle birlikte yaklaşık 13 dönümlük bir alanda 14 yapı katını kazdı. Onun deyişiyse, ortaya metropolü andıran kentsel bir toplum çıktı. Kazıyı 1964 yılı hariç 1965'e kadar sürdürülebildi.

Çeşitli nedenlerle verilen uzun bir aradan sonra Çatalhöyük kazısına 1993 yılında yeniden başlandı. Bu kazıya Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Başkanı Rogers Matthews ile birlikte başlayan Cambridge Üniversitesi Arkeoloji profesörü Ian Hodder, halen kazıyı sürdüren uluslararası bir ekibe başkanlık ediyor. Bugüne kadar 16 kat kazıldı. Çatalhöyük'te ilk birlikte yaşam, ilk ev mimarisi, kutsal yapılar ve bunlara ait buluntular ortaya çıkarılmıştır. Buradaki evlerin duvarları sıvalıdır, sıva üzeri beyaza boyandıktan sonra sarı, kırmızı ve siyah tonlarda resimler yapılmıştır. Çatalhöyük'te ele geçen alet ve malzemelerin hemen hepsi taş, pişmiş toprak, baltalar, sığ tabaklar, yüksek kabartma bereket tanrıçası motifleri ile süs eşyası olarak kullanılan bilezik ve kolyelerdir. Kemikten yapılmış kesici ve delici aletler ile obsidyenden yapılmış mızrak ve ok uçları Çatalhöyük'te bulunan en önemli malzemelerdir. Buluntuların bir kısmı Konya Arkeoloji Müzesi'nde, diğerleri ise kazı alanındaki depolarda koruma altına alınmıştır⁷.

Hodder Çarşamba Çayı'nın Eski Mısır'ın Nil nehrine benzediğini belirtmektedir. Çarşamba Çayı, Konya ovasını o zamanlar taşkınlarıyla her baharda Nil gibi cömertçe sulamıştır. Alüvyonlarla beslenen ova, nadası bilmeyen toplumları binlerce yıl bu sayede bağrında taşımıştır. Çatalhöyüklüler buğday, arpa, mercimek, bezelye üretmişler⁸. Bugün bile Çatalhöyük çevresi Konya Havzası'nın en önemli tarım alanı niteliğini taşımaktadır. Şekerpancarı (Foto: 2) başta olmak üzere baklagil, tahıl, gibi ürünler önemli ölçüde Çatalhöyük çevresindeki Eski Konya Gölü tabanında yetiştirilmektedir. Hatta Çumra bu gün Konya'nın Çukurovası olarak adlandırılmaktadır.

---

⁷ Ian Hodder, "Çatalhöyük", *Anatolian Archaeol* No: 8, 2002, s.5-7.

⁸ Ian Hodder, "Çatalhöyük 95", *Arkeoatlas* No 336, England, 1995.

Foto: 3- Çatalhöyük'te Son Kazı Alanından Bir Görünüş

Pınarbaşı Yerleşmesi: Karaman kuzeyindeki Karadağ volkanik kütlesi ile Hotamış bataklığı arasında kurulan Pınarbaşı yerleşmesi Paleolitik döneme tarihlendirilir. Pınarbaşı'nda Edinburg Üniversitesi adına Trevor Watkins yönetiminde kazılar yapılmıştır. Kazılarda 9 yerleşme katı tespit edilmiştir. Pınarbaşı yerleşmesinin Eski Konya gölüne yakın olması hem yerleşmeye uygun, hem de avlanma ve tarım yapmaya uygun bir alan olduğu dikkati çekmiştir. Çünkü yapılan kazılarda ve buluntularda hayvan iskeletleri ve çeşitli bitki kalıntıları burada tarım ve hayvancılık ekonomisi olduğunu göstermiştir⁹.

Canhasan Höyüğü: Karaman'ın 13 km. kuzeydoğusunda yer alır. İlk kez James Mellart'ın bulduğu höyükte, 1961-1970 yılları arasında yapılan kazılarda, tümü Kalkolitik Çağ'a tarihlenen dört kat saptandı. Canhasan, İbrala Deresi'nin getirmiş olduğu birikinti yelpazesinin üzerindedir. Konya Ovasını Çukurova'ya bağlayan doğal yol üzerindeki konumu gereği Canhasan (Alaçatı), bu bölgeler arasındaki ticari ve kültürel bağlantıyı sağlayan bir yerleşim yeri durumundadır. Canhasan (Alaçatı) köyünde I, II ve III olarak adlandırılmış, birbirine yakın üç höyük bulunmaktadır. Bu höyüklerin bugün gerek korumasız oluşları, gerekse mezarlık olarak değerlendirilmeleri tahrip olmalarına neden olmaktadır. Hatta höyüklerden bugün toprak taşınması bile yapılmaktadır (Foto: 4).

⁹ Cengiz Topal, *Karaman Tarih, Kültür, Sanat (Tarih Öncesi ve İlkçağ)*, Karaman Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını, Karaman, 2000, s: 9-10.

Foto: 4- Can Hasan Höyüğü'nün Güneyden Görünüşü

Canhasan I Höyüğü; 380-400 m. çapındadır. Kazılarda, 7 yapı katı tespit edilmiştir. Bunlardan 7-4 arası Geç Neolitik (M.Ö.6000), 3-1 arası katlar Kalkolitik döneme (M.Ö.5500-3000) aittir. Canhasan I'de kerpiç kullanılarak, dikdörtgen veya kare odalar inşa edilmiştir. İnşa tekniğinde, ağaç destek veya payanda duvarları kullanılmıştır. Evler iki katlıdır, alt kat depolama faaliyetlerinde, üst kat günlük yaşamda kullanılmıştır¹⁰.

Canhasan III; seramik öncesi bir yerleşim'dir. Canhasan I höyüğünün 750 m. kuzeybatısındadır. Plüvyal Konya Gölünün kurumasından sora, kıyısında kurulan yaklaşık 100 m. çapında ve 6 m yüksekliğinde bir höyüktür. Höyükte yapılan kazılarda kesintisiz 7 yapı katı tespit edilmiş, çanak çömleksiz Neolitik döneme (M.Ö. 6500) tarihlendirilmiştir. Obsidiyenden yapılmış aletler, saplı bıçaklar, çok sayıda kemik aletler, kaşıklar, boru şeklinde kemikten yapılmış kolyeler, höyükten elde edilen buluntulardır. Bakırdan bir bilezik, topuz ya da asa başı ile bazı bakır parçalar Canhasan'ın önemli bakır buluntuları arasındadır. Burdak bulunan bitki ve hayvan kalıntıları tarıma ve hayvancılığa dayalı ekonominin geliştiğini gösterir¹¹.

Karahöyük (Konya/Merkez): Konya İl Merkezine 15 km. güney doğusunda Harmancık mahallesindedir. Kazısı 1953 yılında başlayan ve 1966 yılına kadar süren bu arkeolojik yerleşme araştırmacılar tarafından İç Anadolu Bölgesi'ndeki en büyük höyüklerden biri olarak tanımlanmaktadır. Karahöyük'te yapılan araştırmalarda höyüğün M.Ö. 3000 (Eski Tunç Devri-M.Ö. 2000 Asur ticaret kolonileri devri) de iskan edildiği anlaşılmış olup, 27 yerleşik kati tespit edilmiştir. Konya bölgesinin M.Ö. 3000 ve 2000 yıllarının

¹⁰ www.tayproject.org/downloads/Rap/Tah_Rap_02_IcAna.pdf/ Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi. <http://tayproject.org>. (02.05.2009).

¹¹ Topal, Cengiz 2000, *a.g.e.* s.10-11.

tarihe ışık tuttuğu bilinmektedir. Eski Anadolu'nun en önemli şehir harabeleri arasındadır. Karahöyük kazılarında çıkan buluntular Konya Arkeoloji Müzesi'nde teshir ve muhafaza edilmektedir.

Hatip Höyük (Konya/Hatip): 9000 yıllık Neolitik Çağ yerleşmesi ve SİT alanı olan höyükteki tahribat yoğun bir biçimde devam ediyor. Batısına stabilize yol yapılmış, kuzeyinden toprak çekilmiş, doğu eteğine evler inşa edilmiştir. Ayrıca höyüğün üzerinde iki tane define çukuru bulunuyor. Bu çukurlardan birinin derinliği 10 m.yi bulmaktadır.

Çarıklar Höyüğü: Bir İlk Tunç Çağ yerleşmesi olan bu höyük ilk olarak Çarıklar Beldesi'ne giden yol tarafından kesilmiştir. Höyükten yolu genişletmek amacıyla toprak çekilmiş, kısmen tarıma açılmış ve bununla da kalmamış, üzerinde defineler tarafından açılan yaklaşık 17x15 m genişliğindeki iki çukur ile höyük büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

İşgalaman Çingen Höyük (Konya/Karatay): İlk Tunç Çağı'na tarihlenen höyüğün etekleri kesilerek yapılaşmaya açılmıştır. Güneybatısında Tekel'in depo binası, doğusunda Fetih Sitesi, kuzeyinde cami ve batısında başka bir site vardır. Büyük ölçüde höyük özelliğini kaybetmiştir.

Alibey Hüyüğü (Çumra): Yaklaşık 7000 yıllık bir Kalkolitik Çağ yerleşmesi olan bu höyüğün hemen eteklerinde Alibeyhüyüğü Kasabası'nın evleri başlıyor. Yine Çarşamba çayının birikintisi üzerinde kurulan bir höyüktür. Höyüğün üzerinde, artık kullanılmasa da "korunan" kasabanın eski su deposu bulunmaktadır. Bugün höyük üzerinde inşa edilen yapılar, ağaçlandırma, yol vs. gibi beşeri yapılar höyüğün büyük ölçüde tahrip olmasına neden olmuştur.

Yollarbaşı Höyüğü (Karaman): Höyükte ağaçlandırma için teraslama yapılmış, etrafı duvarlar ve asfalt yolla çevrilmiştir. Tepesinde park, havuz, su deposu gibi yapılar bulunmaktadır (Foto: 5). Kuzey yamacı ve kuzeyinde mezarlık yer alır. Tüm yüzeyinde ise ortalama 2 m derinliğinde defineleri çukurları açılmış olup, büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

Foto: 5- Yollarbaşı Höyüğü ve Höyük Üzerindeki Mezarlar

Karaman Höyük (Karaman): Karaman kent merkezinin içindeki bir İlk Tunç Çağı yerleşmesidir. Karaman Kalesi höyüğün üzerine inşa edilmiş, kalenin çevresine de yollar, park alanları, çay bahçeleri ve lokantalar yapılmış olup, höyük özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Karapınar I (Karapınar): Etrafı duvar ve tel örgülerle çevrili höyüğün kuzey kesimi Ali Tepe Dinlenme Parkı olarak kullanılmaktadır. Tüm yamaçlarında teraslama ve ağaçlandırma yapılmıştır. Ayrıca höyüğün üzerinde TV vericileri, baz istasyonları bulunmaktadır.

Okçu I (Çumra): Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı'na tarihlenen höyüğün tüm etekleri düzelterek tarım alanına dönüştürülmüştür. Kuzey yamacından çok miktarda toprak alınmıştır. Üzerinde açılmış defineci çukurları vardır.

Sırçalı (Çumra): Oldukça yüksek ve geniş olan höyük farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Arkeolojik tahribatın tüm türlerinin görüldüğü höyüğün girişinde belediye şantiyesi ve belediyeye ait bir mesire yeri vardır. Bir bölümü de ağaçlık olarak kullanılır (Foto: 6).

Foto: 6- Sırçalı Höyüğü ve Höyük Çevresindeki Tarım Alanları

Konya havzasında bunlardan başka daha henüz tam araştırılmayan birçok höyük yerleşmesi vardır. Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Eski Çağ Tarihi uzmanı Prof. Dr. Hasan Bahar, "Uzun yıllardır höyükler üzerinde araştırma yapıyorum. Araştırmalarımızda, Konya ve çevresinde 400 höyük tespit ettik. Bugüne kadar tescillenmemiş bu rakamdan çok daha fazla höyük bulunduğunu" tahmin etmektedir.

Bu höyüklerin bazıları ise şunlardır;

Konya çevresinde, Boncuklu Höyük, Seyithan Höyüğü, Karkın Höyüğü, Dedemoğlu Höyüğü, İçeriçumra Höyüğü, Abditolu Höyüğü,

Karaman çevresinde; Kılbasan-Abdullah Höyük, Karaman Otogarı-Akyokuş Höyük, Mercik Köyü-Boz (Güllü) Höyük, Sudurağı yakınlarında Büyükgonu ve Küçükgonu Höyük (Unu) Höyükleri, Sazlıyaka Yolu üzerinde yer alan Çardağın Höyük, Yuvatepe yolu üzerinde yer alan Davda Höyük, Karaman Merkezde-Degirmendere (Gavur) Höyük, Karaman Höyük, Karaman'ın güneybatısında-Hamza Zıندانı Höyük, Eminler Köyü içerisinde Eminler Höyük, Kazımkarabekir'de Asar Höyük, Akçaşehir Höyük, Çoğlu Köyü-Gök Höyük, Dinek Köyü İbrahim Höyük, Beydili Köyü-Kıbrıs (Kanaç) Höyük, Bölük yazı Köyü yakınlarında Koca Höyük, Demiryurt Köyü yakınlarında Mandasun Höyük ve Karalgazi Köyü yakınlarında yer alan Sığırcı Höyüğü bu dönemin diğer höyüklerini oluşturmaktadır¹².

Bu höyüklerden başka bugün Konya havzasında yer alan bir çok yerleşim merkezinin ilk kuruluşunda Eski Konya Gölü'nün varlığı önemli rol oynamıştır. Konya, Karaman, Ereğli gibi büyük yerleşim yerleri de bu gölün kenarında

¹² www.tayproject.org/Erişim Mayıs 2009.

bulunmaktadır. Bu yerleşim yerlerinde de temel kuruluş yeri yine höyükler olmuştur. Bu höyükler bu gün baktığımız zaman Konya ve Karaman illerinin ilk yerleşme çekirdeklerini oluşturmuştur. Mesela Konya'da Alaaddin Tepesi, Karaman'da Karaman kalesinin üzerinde bulunduğu Karaman Höyük bu şehirlerin ilk yerleşme çekirdekleridir. Bu şehirler bu höyüklerin çevresine doğru yatay yönde gelişen dairevi şehirler özelliği taşımaktadır (Foto: 7). Bu özellikleri Cumhuriyetten sonra ise yatay gelişime bağlı olarak dikey yönde de gelişmiştir.

Konya havzasında bu iller dışında yer alan bir çok köy ve kasaba yerleşmeleri höyükler çevresinde yer almaktadır. Bu höyüklerin ilk kuruluş yerleri de gölün çekilme safhasına bağlı olarak sürekli yer değiştirmiş ve belli yükseltelerde ova tabanına doğru birçok köy yerleşmesi gelişmiştir. Ayrıca göl sınırlarının kenarında höyükler dışında da kurulan ve günümüzde de varlığını sürdüren yerleşim yerleri (Dinek, Apa, Okçu, Ambar köyleri gibi) bulunmaktadır.

Eski Konya Gölü'nün çekilme safhalarına bağlı olarak gelişen bu yerleşim yerleri, hem ilk çağlarda ve hemde günümüzde aynı yükseltelerde (1020 m. ve 1012 m. gibi) gelişmesi gölün çekilme safhaları ile paralellik göstermektedir.

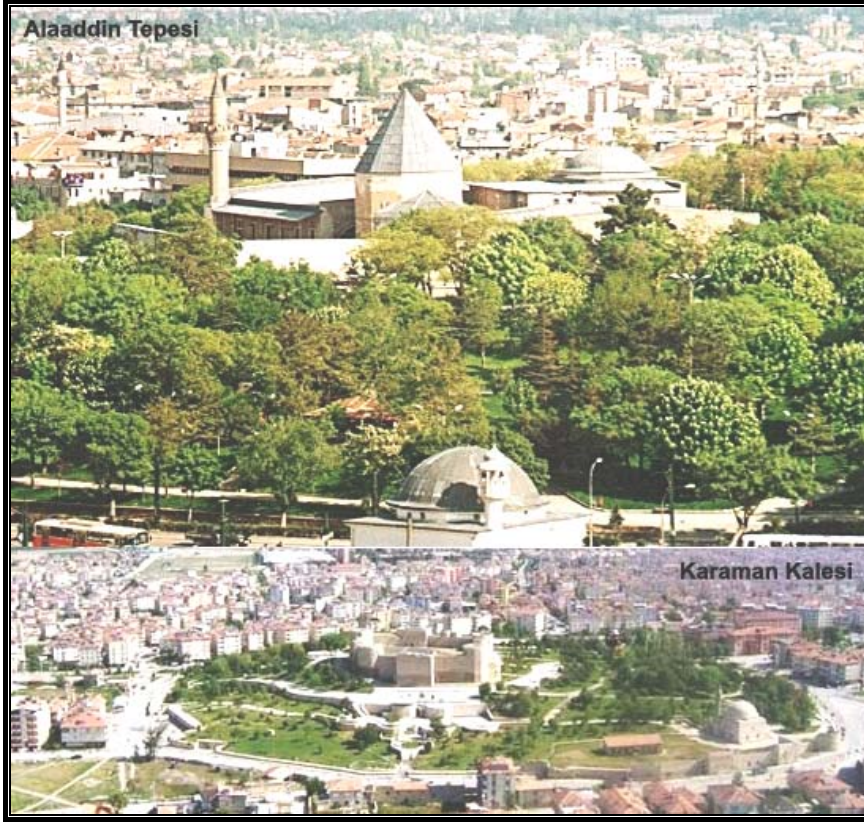

Foto: 7- Konya Kentinin Etrafında Geliştiği Alâaddin Tepesi ile Karaman Kentinin Etrafında Geliştiği Karaman Höyük ve Karaman Kalesi

Eski Konya Gölü ve İlk Medeniyetler:

Orta Anadolu höyüklerinde neolitik, kalkolitik ve tunç çağı yerleşmelerinin üzerinde Hititler, Frigler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler, Romalılar, Selçuklular, Beylikler dönemi ve Osmanlı yerleşimleri görülebilir. Hatta günümüzdeki yerleşim birimlerinin bir kısmı da höyükler üzerinde ve çevresinde hala varlıklarını devam ettirmektedir.

Eski Konya Gölü'nün varlığı, medeniyetin oluşmasındaki en büyük merhale olan Neolitik Devri'nin Anadolu'da başlamasında çok önemli bir rol oynamıştır. Çünkü ilk insanların yerleşmeleri yönünden buzul göller çeşitli önemler arz etmektedirler. İlkçağ insanların büyük bir kısmı o dönemde kurumuş ve kurumakta olan göllerin kıyılarında, alüvyal ovalarda, su ihtiyacının kolay sağlandığı birikinti konileri üzerinde ve kenarında yerleştikleri bilinmektedir. Konya Havzası'nda da Konya Gölü'nün kenarında gölün çekilmesine bağlı olarak bazı ilk insan yerleşmeleri kurulmuştur.

Bu höyüklerdeki yerleşim merkezlerin çevreleri o dönemdeki verimli topraklara sahip olduğundan ilköğ insanlarının temel ihtiyaçlarını karşılamak için de çok uygun yerlerdir. Çünkü göl kıyısında ve bataklık alanlarda bulunan yabancı hayvanları avlayarak da geçimlerini sağladıkları gibi verimli düzlüklerde küçük çaplı tarımla da uğraşmaktaydılar.

Hititler zamanında Büyük Konya Gölü tamamen kurumamıştı ve muhtemelen ovanın bazı yerlerinde kalıntıları bulunmaktaydı. Bundan dolayı Hititler Konya çevresini *sulak ülke* olarak adlandırmışlardır. Helenistik dönemde ise yazar Xenophon'un *On Binlerin Dönüşü* adlı kitabından öğrendiğimize göre de bölgenin sulak olması Konya ve civarını o devirde çok önemli bir yer haline getirmiştir. Çünkü Lidya Kralı II. Darius'un oğlu olan Cyrus'un sefer zamanında, ordunun dinlenmesi için Konya'yı seçmesinin sebebi ordunun ihtiyacını karşılayabilecek kadar bol su kaynaklarının olmasıdır. Strabon'a göre de Konya, zengin ve verimli toprakları bulunan bir bölgedir. Konya çevresinin aynı önemini Romalı yazar Plinius'da vurgulamaktadır¹³.

Sonuç

Eski Konya Gölü, Konya Kapalı Havzası içinde yer almaktadır. Konya Kapalı Havzası'nın tabanı, Pleistosen'in plüviyal dönemlerinde ortalama derinliği 15-20 m.lik bir gölle kaplanmıştır. Holosen'de, plüviyal şartların yavaş yavaş ortadan kalkması ve iklimin kuraklaşması ile göl tedrici olarak çekilmiştir. Bugün Eski Konya Gölü'nü çevreleyen morfolojik ünitelerin kenarında, pasif falezler, kıyı setleri, kum depoları ve kıyı kordonlarına ait izler yer almaktadır.

İlk insanların yerleşmeleri yönünden plüviyal göller çeşitli önemler arz etmektedir. İlköğ insanlarının büyük bir kısmının o dönemde kurumuş ve kurumakta olan göllerin kumsalları ve kıyılarında, alüvyal ovalarda ve su ihtiyacının kolay sağlandığı birikinti konilerinde yerleştikleri tespit edilmiştir. Konya Havzası'nda; Pleistosen Konya Gölü'nün kenarında gölün çekilmesine bağlı olarak; Çatalhöyük, Can Hasan, Yollarbaşı höyüğü, Sırçalı höyüğü, Alibeyhöyüğü gibi pek çok höyük yerleşmeleri kurulmuştur.

Konya çevresinde bulunan neolitik, kalkolitik ve tunç çağı höyük yerleşmelerinin üzerinde; Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler ve Romalılar'a ait izler vardır. Ayrıca son dönemlere ait modern yerleşimlerin bir kısmı da höyükler üzerinde ve çevresinde kuruludur.

---

¹³ M. Sabri Doğan "Eski Zamanlarda Oluşan Konya İç Denizi ve Hakkında Anlatılan Efsaneler", KTO. *İpek Yolu Dergisi*, Sayı 231. Konya, 2007.

Öneriler

Bu yerleşmelerin bu gün daha detay araştırılıp, tarih ve tarihi coğrafya açısından değerlendirilmesi bilime büyük katkı sağlamış olacaktır. Aynı zamanda bunların ilk medeniyetler, ilk yerleşmeler ve günümüzdeki yerleşmeleri etkileri ortaya konmalıdır.

Bu bölgede bulunan birçok höyük daha tam olarak araştırılıp bilim alanında değerlendirilmemiştir. Bu araştırmaların tamamlanması Anadolu'nun tarihi coğrafyasına büyük katkılar sağlanmış olacaktır.

Bu eski yerleşim birimleri bugün korumasız bir şekilde bulunmakta olup, üzerleri tarım alanı, su deposu, defineci çukuru, belediye dinlenme yeri, mezarlık gibi amaç dışı kullanımla tahrip edilmekte ve yavaş yavaş ortadan kaybolmaktadır. Bu amaç dışı kullanım durdurulmalı ve acilen koruma altına alınmalıdır.

Bu tarihi yerleşim birimlerinin ayrıca turizm açısından da değerlendirilip, buralara gerekli turizm alt yapısı hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ Akif, *Karaman Havzası'nın Fiziki Coğrafya Özellikleri.*, Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu EF 091/083. Konya, 1995.
- D.S.İ. Konya-Çumra-Karapınar Ovaları Hidrojeolojik Etüt Raporu, Ankara, 1975.
- DOĞAN M. Sabri, "Eski Zamanlarda Oluşan Konya İç Denizi ve Hakkında Anlatılan Efsaneler", KTO. *İpek Yolu Dergisi*, Sayı 231. Konya, 2007.
- EROL Oğuz, "Konya, Tuzgölü ve Burdur Havzaları'ndaki Plüviyal Göllerin Çekilme Safhalarının Jeomorfolojik Delilleri", *Ank.Ün. D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Derg.Sayı: 3-4*, Ankara, 1971.
- HODDER İan, "Çatalhöyük 95", *Arkeoatlas No 336, England*, 1995
- HODDER İan, "Çatalhöyük", *Anatolian Archaeol No: 8*, 2002, s.5-7.
- MEESTER T. de, "Soils of the Great Basin, Turkey" *Centre for Agric Publ and Docum Agr.Rer. Rep.* Wageningen, 1970.
- ROBERST Neil, "Aga, Palaeoenvironments and Climatic Significance of late Pleistosen Konya Lake Turkey", *Quaterner Resapch 19*, England, 1983.
- SELÇUK BİRİCİK Ali, Büyük Konya Kapalı Havzası ve Hotamış Gölü. *Türk Coğrafya Dergisi. Sayı: 27*, İstanbul, 1992.
- TOPAL Cengiz, *Karaman Tarih, Kültür, Sanat (Tarih Öncesi ve İlkçağ)*, İl Kültür Müdürlüğü Yayını, Karaman. 2000, s: 9-10.
- Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) 2007. [http:// tayproject.org](http://tayproject.org).
- ww.catalhoyuk.com
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/hoyuk/\(02.05.2009\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/hoyuk/(02.05.2009)).